

Spolupráce rodiny a školy z pohledu rodičů a učitelů

Příspěvek byl připraven pro konferenci Proměny pedagogiky, kterou pořádala Česká pedagogická společnost a Pedagogická fakulta UK v Praze dne 3. a 4. února 2005

PhDr. Danuše Matýsková

Petr Morávek

- Práce se zaměřuje na oblast spolupráce rodiny a školy a především na otázky, jak spolupráci vnímají a jaký na ni mají názor rodiče a učitelé žáků. Průzkum byl prováděn na dvou typech škol (tradiční typ školy a škola pracující podle programu „Začít spolu“).

- Oblast spolupráce rodiny a školy se významnou měrou spolupodílí na efektivitě učebního procesu, školním klimatu, spokojenosti žáků, učitelů i rodičů. Lépe a trvaleji se něco naučíme v atmosféře klidu a pohody. To nefunguje, pokud je vzájemný vztah mezi školou a rodinou napjatý. Nepodceňování oblasti spolupráce s rodiči, snaha o otevřenou komunikaci a pozitivní vzájemné vztahy je jedním ze znaků kvalitní školy.

Problémy nastávají zejména:

- 1. Rodiče snižují význam učení nebo kritizují školu a učitele (někdy aniž by komunikovali se školou)
- 2. Škola a učitelé mají vůči rodičům rezervovaný přístup, nemají zájem o spolupráci, či spolupráce je minimální.

- Do roku 1990 spíše nepartnerský, autoritářský přístup školy k rodičům (rodič je laik-musí poslouchat a nezasahovat, učitel je odborník, který řídí celý proces učení). Od r. 1990 snaha o zlepšení, avšak i tak malá vzájemná informovanost (přetrvávaly překážky v komunikaci-nedůvěra, malý respekt...)
- Řada škol si uvědomovala (uvědomuje) nutnost řešit tento problém, nechaly se inspirovat (jiné školy v ČR, zahraničí), novými programy a systémovými přístupy (pedagogický sbor či spíše jednotlivci-nadšenci)

- Šetření z r. 2002-2003 se zaměřila na zjištění pohledů rodičů a učitelů na vzájemnou spolupráci. Tyto pohledy se porovnávaly a byly zjišťovány vhodné přístupy ke zlepšení spolupráce a vztahů mezi R-Š.
- Dva druhy škol: „tradiční ZŠ“ (dále jen ZŠ) převážně standardní způsoby spolupráce s R
„Začít spolu“ (dále jen ZaS), preferují partnerské, aktivní a z pohledu dosavadní praxe netradiční způsob spolupráce.
- Školy ve stejném regionu, výzkum formou dotazníku. Počet rodičů 50 z obou typů škol, počet učitelů na ZŠ 50, na ZaS 10 (učitelé 1. stupně na dvou školách tohoto typu). Východiskem bylo srovnání principů obou programů v oblasti kontaktu a spolupráce s rodiči.

Srovnávány především 3 výzkumné oblasti:

- Způsoby a formy komunikace a vzájemného kontaktu učitelů a rodičů (třídní schůzky, návštěvy učitele v rodině, vykání-tykání...)
- Rodiče a vyučovací proces (možnost rodičů podívat se do vyučování)
- Možnost rodičů ovlivňovat dění ve škole (zájem rodičů o spolupráci se školou nad rámec povinností...)

Způsoby a formy komunikace a vzájemného kontaktu učitelů a rodičů:

- Třídní učitelé informují rodiče:
oba dva typy škol shodné: třídní schůzky, individuální setkání (konzultace, písemná sdělení v žák. knížce, osobní návštěvy v rodině)
- Rozdíly: četnost využití.

Sdělení v žák. knížce využívají ZŠ 4x častěji než ZaS, ti naopak využívají formu jiných pís. sdělení (dopis)

Společné třídní schůzky rodičů a dítěte:

- Většina rodičů ZaS má zkušenost se společnými schůzkami, u proramu ZŠ je tomu naopak. Někteří učitelé ZŠ (1/4) již začali praktikovat společné třídní schůzky, ZaS 4/5. Zde záleží na osobním založení učitele, jeho představách o jednání, komunikaci s rodiči.
- Preference rodičů: ZaS-společné schůzky 78%, ZŠ schůzky pouze rodiče 58% (16% nemělo vyhraněný názor)

Návštěvy učitele v rodině:

Dle sdělení rodičů:

- ZŠ učitelé ani jednou neuskutečnili návštěvu v rodině.
- ZaS: 28% navštívili několikrát
40% jednou
32% nebylo navštíveno

Názor rodičů:

- ZŠ: 54% k návštěvám by mělo docházet jen výjimečně
28% nemělo námitky vůči návštěvě
14% narušení soukromí nebo další názory
- ZaS: 40% nemá námitky
52% příležitost k bližšímu poznání
8% by návštěvu uvítalo (vyplývá zřejmě z vlastních příznivých zkušeností – nedirektivní, přátelský způsob komunikace)

Návštěvy učitele v rodině:

Názor učitelů:

- ZŠ: 41% jen výjimečně
 - 32% narušení soukromí
 - 19% návštěvy nejsou nutné
 - 8% návštěva jako možnost zlepšení vztahů
- ZaS: 42% příležitost k bližšímu poznání rodiny dítěte
 - 37% návštěvy by měly být pravidlem (nejen u problémových ž.)
 - ?% jen při závažné situaci

Jeden z aspektů osobního vztahu rodiče a učitele: tykání X vykání

Předpoklad: podpora- větší výskyt tykání v ZaS

- ZaS: 42% rodičů tyká učitelům, ostatní vykání
- ZŠ: všichni si vykají

Rodiče a vyučovací proces

Informovanost o možnostech rodičů podívat se do vyučování:

- ZaS: 100% rodiče i učitelé shodně- rodič má možnost kdykoli se podívat do vyučování
- Rodiče ZŠ:
 - 52% věděla o možnostech („dny otevřených dveří“)
 - 32% o možnostech nevědělo
 - 12% není možnost
 - 4% mohu se do vyučování podívat kdykoli
- Učitelé ZŠ:
 - převažovala možnost „dny otevřených dveří“
 - 20% kdykoli
 - 8% jiná možnost (dle domluvy)

Jak rodiče možnosti podívat se do vyučování reálně využívají?

- Sdělení rodičů ZŠ: většina nevyužívá z různých důvodů (nezájem, nedostatek času, jiný důvod), pouze 6% využilo
- Rodiče ZaS využila jednou či vícekrát, pouze asi 20% nevyužila (různé důvody, nezájem se neobjevil)
- Dle sdělení učitelů ZŠ: nejčastější odpověď minimum rodičů využívá tuto možnost, polovina rodičů asi v 18%, žádný učitel nezaškrtl možnost „všichni rodiče“, rodiče nevyužívají 6%
- ZaS: všichni rodiče 50%, většina rodičů 30%, polovina rodičů 20%

Možnosti rodičů ovlivňovat dění ve škole

Sdělení rodičů:

- ZaS: ani jednou odmítavé stanovisko (mají možnost ovlivnit) 66% rozhodné či mírné ano, 34% rodičů si nebylo jisto
- ZŠ: 42% spíše ano, 26% spíše ne, 16% nerozhodných , další rozložení: rozhodně ano (10%), rozhodně ne (6%)

Sdělení učitelů:

- ZŠ: ani jedna pozitivní odpověď (86% částečný nebo úplný nesouhlas, 14% nerozhodných)
- ZaS: 30% jasný souhlas, 50% částečný souhlas, 20% nerozhodných

Zájem rodičů spolupracovat nad rámec běžných povinností

Například podílet se na organizaci mimoškolních činností

Sdělení rodičů

- ZŠ: 38% nemělo zájem, 48% by bylo ochotno se podílet příležitostně, 14% bylo nerozhodných
- ZaS: pouze 2% spíše ne, 18% nerozhodných, 60% příležitostně, 20% pravidelně.

Sdělení učitelů

- ZŠ: 58% je ochotno spolupracovat „tak napůl“, 28% spíše ne, 12% spíše ano, 2% rozhodně ano
- ZaS: 10% rozhodně ano (chtějí spolupracovat nad rámec povinností), 70% spíše ano, 20% „tak napůl“

- Další dotazy byly směřovány na zlepšení vzájemné spolupráce. Rodiče kladli důraz na otevřenost, diskrétnost, ochotu, „nevidět na dítěti jen negativa“. Učitelé - větší důvěra rodičů, kontrola domácí přípravy, nepodkopávat autoritu učitele, více se dítěti věnovat...
- Na zlepšení rodič. kompetencí poukazovali častěji učitelé ZŠ, vlastní možnosti a kompetence zvažovali učitelé ZaS.

Závěr

- Ve školách, které se cíleně orientovaly na problematiku spolupráce s rodiči (ZaS), projevovali rodiče více zájmu o školní dění, aktivněji se zapojovali do spolupráce, byli více přesvědčeni o možnosti ovlivnit dění ve škole, byli spíše partnery školy.
- Na „tradičních“ školách (ZŠ) učitelé preferovali raději vlastní nezávislost, bránili se dialogu s rodiči - ti byli zdrženlivější v otázce vlastních možností, aktivit a kompetencí, respektovali zažitý vztah učitel-rodič

- Z výzkumu (doplněného i o nestandardizované rozhovory (učitelé, výchovní poradci, rodiče) vyplynulo, že spolupráci školy a rodiny je třeba věnovat trvalou pozornost.
- Začlenění prvků pozitivně ovlivňuje vzájemnou spolupráci, avšak závisí na ochotě vedení školy a učitelů samotných.